

**IZVJEŠĆE OMBUDSMANA ZA LJUDSKA PRAVA BIH O PRIMJENI
FAKULTATIVNOG PROTOKOLA UZ KONVENCIJU O PRAVIMA DJETETA KOJI SE
ODNOSI NA PRODAJU DJECE, DJEČJU PROSTITUCIJU I DJEČJU PORNOGRAFIJU**

Sarajevo, prosinac 2009.

I – Uvod

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, na 130 sjednici održanoj 19. ožujka 2002. godine, donijelo je Odluku o ratifikaciji fakultativnog Protokola uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječju prostituciju i dječju pornografiju ("Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori", broj 5/02), na osnovu koje je Bosna i Hercegovina potpisala akt o ratifikaciji 04. rujna 2002. godine. U pogledu standarda utvrđenih Protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječju prostituciju i dječju pornografiju (u daljem tekstu: Protokol) **Bosna i Hercegovina nije stavila ograničenja.**

Analiza Izvješća BiH o primjeni Protokola pokazuje iste nedostatke kao i Inicijalno izvješće po Konvenciji – **sadrži detaljan (nekada i predetaljan) opis pravnog uređenja ali se ne bavi praksom, ostvarivanjem prava i ne sadrži podatke na osnovu kojih bi se mogao sagledati realan domet prikazanih normi. Isto tako, sama izvješća nisu nakon izrade bili dostupni široj javnosti, nije bilo objave, tiskanja izvješća, niti njegove distribucije.**

Ipak, generalna slika sačinjena na osnovu Analize o usklađenosti zakonodavstva sa Konvencijom o pravima djeteta (u daljem tekstu: Konvencija) koju je Institucija ombudsmana BiH objavila u prosincu 2009. godine¹, a u okviru koje treba promatrati primjenu Protokola, je zasnovana na sljedećim činjenicama:

1. **Revidirani Akcioni plan za djecu 2002-2010 u BiH još nije usvojen;** nalazi se u formi nacрта, iako je njegovo usvajanje bilo utvrđeno i kao preporuka UN -ovog Komiteta o pravima djeteta. Također, u **Vijeću za djecu nakon isteka mandata prethodnih članova nisu izabrani novi članovi,** tako da se može reći da to vijeće i ne postoji.

2. **U BiH nije uspostavljen efikasan sustavni mehanizam za zaštitu prava djece,** tako da se prava djece uglavnom razmatraju kao dodatna nadležnost u tijelima ili institucijama koje Ustavom i zakonom imaju utvrđen osnovni mandat za neku drugu oblast, zbog čega se prava djece tretiraju kao dodatna, a često i nametnuta obveza. Dakle, **prava djece nisu primarni fokus interesiranja i djelovanja institucija.**

3. **Reformom institucije ombudsmana BiH** nakon imenovanja novih ombudsmana BiH u prosincu 2008. godine, kao i promjenom politike djelovanja ove institucije **došlo je do značajnog napretka u oblasti zaštite prava djece, jer je reforma podrazumijevala i uspostavu Odjela za prava djece s veoma širokim mandatom koji definira Zakon o ombudsmanu BiH.** Podrška "Save the Children" Norway Instituciji ombudsmana BiH posebno je značajna u jačanju kapaciteta Odjela za prava djece zbog toga što su se njihovom podrškom stvorile pretpostavke da ovaj Odjel ima kapacitet da odgovori na sve izazove vezane za zaštitu prava djece.

4. **Određeni pozitivni pomaci u BiH vidljivi su kod kreiranja strateških dokumenata jer ovi dokumenti u značajnijoj mjeri uključuju prava djece** znatno više nego što to čini zakonodavstvo.

5. **Primjetno je da su izostale mjere na usklađivanju zakonodavstva u BiH kojima se uređuju prava djece,** kao i osiguranje izdvajanja ujednačenih resursa, što u praksi rezultira različitim tretmanom djece, čime je izostala i primjena člana 4 Konvencije, kojim se države članice obvezuju na poduzimanje svih mjera u cilju osiguranja prava utvrđenih Konvencijom, a imajući u vidu da su ekonomsko-socijalna prava progresivnog karaktera.

6. **U BiH je i dalje prisutan problem nedostatka baze podataka na osnovu koje bi bilo moguće praćenje stanja prava djece i lakše utvrđivanje problema.** Popis stanovništva još nije izvršen i faktički se ne zna ni broj djece, broj djece s posebnim potrebama, broj djece bez roditeljskog staranja i sl.

7. U okviru građanske kampanje zagovaranja, a u cilju uspostave zajedničkih aktivnosti bh vlasti, nevladinih i drugih organizacija civilnog društva u BiH na promociji i jačanju institucionalnog dijaloga i suradnje, u svibnju 2007. godine potpisan je Sporazum o suradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH. Time je stvorena osnova za zvaničnu suradnju ova dva sektora i demokratizaciju društva u cjelini. Realna očekivanja su da ubuduće dođe i do ozbiljnijeg profiliranja civilnog sektora u različitim oblastima djelovanja.

---

¹ Analiza o usklađenosti zakonodavstva sa Konvencijom o pravima djeteta, Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, www.ombudsmen.gov.ba

8. **Primjetan je značajan napredak u promoviranju Konvencije i njenih Protokola, te Zaključnih razmatranja i preporuka Komiteta od strane Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH u suradnji s UNICEF-om.** Nažalost, izostao je adekvatan angažman nižih nivoa vlasti na promoviranju prava utvrđenih Konvencijom. **Sustav komunikacije, razmjene informacija i suradnje između različitih nivoa vlasti na vertikalnom i horizontalnom nivou nije uspostavljen na zadovoljavajući način i uglavnom je rezultat pojedinačnih napora.**

II Primjena općih principa Konvencije

Analiza pokazuje visoki stupanj odstupanja u usklađivanju nacionalnog zakonodavstva s odredbama Konvencije. To je posebno izraženo u segmentu osiguranja primjene općih principa Konvencije. Tome u značajnoj mjeri doprinosi i kompleksnost pravnog okvira i neujednačenost definicija pravnih pojmova, veliki broj izmjena i dopuna zakona koji stvaraju konfuziju kod građana otežavaju pristup pravu, dovodeći u praksi do diskriminacije.

2.1. Definicija djeteta

Kao jedan od općih principa relevantan za osiguranje primjene Protokola je svakako osiguranje primjene definicije pojma djeteta. Nažalost u zakonodavstvu BiH postoje različiti pristupi definiranju djeteta, što se direktno odražava i na primjenu Protokola, posebno u slučajevima kada su djeca žrtve. Tako u relevantnom zakonodavstvu u BiH na različitim nivoima vlasti su ugrađene identične odredbe o stjecanju punoljetstva s navršениh 18 godina, kao osnova za stjecanje potpune poslovne sposobnosti. U izuzetnim slučajevima poslovnu sposobnost može steći osoba mlađa od 18 godina i to samo na osnovu odluke suda u vanparničnom postupku u slučaju da zaključuje brak ili je kao maloljetna osoba postala roditelj s navršениh 16 godina.

Vezano za definiciju **djeteta u zakonodavstvu o zdravstvenom osiguranju**, a nakon intervencije Ombudsmana osigurano je da sva djeca starosti do 15 godina, bez obzira da li su na redovnom školovanju, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu. Nažalost, **izostalo je rješavanje prava na zdravstveno osiguranje djece starije od 15 godina, a u praksi se pojavljuju i problemi u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu djece do 15 godina ako im roditelji nemaju status osiguranika.** Dakle, u zakonodavstvu nije jasno data definicija djeteta a u skladu s Konvencijom. Ovo se direktno implicira na pružanje zdravstvene zaštite djetetu koje je starije od 15 godina a koje je bilo žrtva neke radnje zabranjene Protokolom ako nema status zdravstvenog osiguranika.

U **pogledu krivične i prekršajne odgovornosti** i uvjeta i načina ostvarivanja prava djeteta u zakonodavstvu postoji značajna razlika zavisno od njegove životne dobi. Postoji razlika u samoj definiciji: tako se u prekršajnom zakonodavstvu u FBiH kaže da se protiv osobe koja nije navršila 14 godina ne može pokrenuti prekršajni postupak, a u RS i BDBiH da se zakon ne primjenjuje.

Dakle, **u zakonodavstvu u BiH definicija djeteta nije ugrađena na način kako je utvrđeno Konvencijom, a što se može pormatrati i kroz prizmu metodološkog pristupa nomotehnici izrade pravnih akata.**

2.2. Nediskriminacija

Iako ustavni okvir u BiH garantira primjenu najviših standarda zaštite ljudskih prava bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status. U toku 2009. godine donesen je **Zakon o zabrani diskriminacije**², a ranije **i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH**³ u praksi još uvijek postoji niz problema u primjeni ovog principa. Još uvijek nema realnih pokazatelja

² Član 1 Zakona o zabrani diskriminacije, Sl. glasnik BiH, broj 59/09.

³ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Sl. glasnik BiH, broj 16/03.

o implementaciji Zakona o sprječavanju diskriminacije ali postoji visoki stupanj zabrinutosti jer prvi registrirani slučajevi žalbi Instituciji ombudsmana BiH ukazuju da je donošenje ovog zakona shvaćeno suviše formalno i da nije započela primjena mjera u cilju harmonizacije ostalog zakonodavstva s ovim zakonom u roku od godinu dana od usvajanja zakona (član 24). **Posebna zabrinutost je vezana za nespremnost sudskog sustava da primjeni odredbu o teretu dokazivanja jer je, shodno Zakonu o sprečavanju diskriminacije, obveza dokazivanja na osobi za koju se tvrdi da je izvršila diskriminaciju.** Slična je situacija i sa Zakonom o ravnopravnosti spolova koji je na snazi od 2003 godine.

Krivično zakonodavstvo u BiH (Krivični zakon BiH, Krivični zakon RS, Krivični zakon FBiH i Krivični zakon BD BiH) sadrži odredbe kojima se sankcioniraju krivična djela učinjena protiv slobode i prava čovjeka i građanina i kao posebno djelo tretira povredu ravnopravnosti čovjeka i građanina.

Bez obzira na to što su posljednjih godina usvojeni neophodni zakonski propisi pitanje diskriminacije ostaje jedan od najvećih problema u BiH. U tom smislu **najviše su ugroženi djeca Roma, djeca bez roditeljskog staranja i djeca s invaliditetom.**

Iz zakonodavstva BiH može se uočiti da princip nediskriminacije propisan Konvencijom nije na adekvatan način uveden u zakonodavstvo BiH. Odstupanja su prisutna u svim sferama, a **posebno su izražena u oblasti obrazovanja,** zbog čega i postoji najveća zabrinutost. Naime, Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH utvrđen je princip nediskriminacije. Međutim neusuglašavanje zakonodavstva koje uređuje oblast obrazovanja na nižim nivoima vlasti s ovim zakonom u roku od šest mjeseci od donošenja navedenog zakona,⁴ stvorilo je prostor da princip nediskriminacije ne bude osnova na kojem se uređuje osnovno i srednje obrazovanje. Zakonodavstvo kantona u kojima se propisuje obrazovanje na principu jednake dostupnosti ili jednakih uvjeta očit je primjer navedenog stajališta, jer ovako inkorporiran princip nije garant za zabranu diskriminacije. U nekim zakonodavstvima kantona čak je propisan princip nediskriminacije tako da se garantira samo u segmentu nediskriminacije po osnovu jezika, odnosno kroz odredbu u zakonu da se svima mora osigurati primjena jezika i pisma bez diskriminacije.

2.3. Najbolji interesi djeteta

Obiteljskim zakonima, kao *lex specialis* zakonima, uređuju se pitanja obitelji i odnosa u njoj, a posebno odnos roditelja i djece, usvojenje, starateljstvo za djecu bez roditeljskog staranja i postupci nadležnih organa u vezi s tim odnosima. Iako se u svim segmentima posebno naglašava kriterij zaštite najboljeg interesa djeteta, neke odredbe postojećih zakona se ne primjenjuju u praksi.

Evidentirani su slučajevi zakonskih rješenja prema kojima se ne pominje izričito najbolji interes djeteta, ali iz odredbe proizlazi da je zakonodavac imao u vidu taj interes. Tako je u Zakonu o putnim ispravama BiH zakonodavac dao mogućnost da se putna isprava djetetu može izdati bez suglasnosti drugog roditelja, ako je on nestala osoba, nepoznatog prebivališta ili boravišta, nedostupan nadležnom organu za postupanje i kada je odlukom suda dijete povjereno jednom roditelju bez izričite obveze da i drugi roditelj daje takvu suglasnost.

Po preporuci ombudsmana, u FBiH je Centar za socijalni rad postupao u slučajevima kada je jedan od roditelja odbijao dati saglasnost za izdavanje putne isprave pa je u tim situacijama mišljenje Centra zamjenjivalo suglasnost jednog roditelja.

Zakoni o socijalnoj zaštiti i dječjoj zaštiti ne naglašavaju značenje termina "najbolji interes djeteta", niti određuju kriterije za utvrđivanje tog interesa koji bi morao proizlaziti iz namjere zakonodavca.

U BiH je i dalje prisutan problem u primjeni principa najboljeg interesa djeteta, zbog nedovoljnog njegovog razumijevanja, posebno ako je pravo djeteta vezano s pravima roditelja, gdje se apriori zauzima stajalište da samo roditelji mogu procijeniti najbolji interes djeteta.

Potrebno je poduzeti mjere da se u zakonodavstvo BiH ugradi princip najboljeg interesa djeteta i osiguraju mehanizmi kojima će biti garantirana efikasna primjena ovog principa. U praksi to podrazumijeva visok nivo svijesti i znanja profesionalnog osoblja koje donosi odluke o pravima djece, ali i osiguranje odgovarajućih finansijskih resursa za provođenje tih odluka.

---

⁴ Član 59 stav 3. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH.

UN Komitet o pravima djeteta je u svojim zaključnim razmatranjima prepoznao da je većina zakona i programa u BiH u skladu s načelom najboljih interesa djeteta, ali da se ovaj princip u praksi primjenjuje u ograničenoj mjeri, a kao razlog za to navodi se nedostatak adekvatnih finansijskih sredstava. Bosni i Hercegovini je preporučeno da ojača napore kako bi opće načelo najboljeg interesa djeteta bilo shvaćeno, te na odgovarajući način ugrađeno i implementirano u sve zakonske odredbe, sudske i administrativne odluke, te projekte, programe i usluge koji utječu na djecu.

2.4. Pravo na život, opstanak i razvoj

Princip izražavanja mišljenja djeteta je samo djelomično u nekim zakonima ugrađen u BiH. Tako Zakon o državljanstvu BiH zahtijeva da dijete starije od 14 godina daje svoj pristanak u slučajevima stjecanja državljanstva naturalizacijom, odricanja od BiH državljanstva i kod otpusta iz državljanstva.

Prema odredbama **Obiteljskog zakonodavstva u BiH** dijete ima pravo na izražavanje i uvažavanje vlastitog mišljenja u skladu sa svojim uzrastom i zrelošću. Tako dijete ima pravo tražiti zaštitu svojih prava pred nadležnim organom, a dijete starije od 10 godina, ako je sposobno shvatiti značenje, daje obvezno svoj pristanak na usvojenje.

Zakonodavstvo u oblasti državljanstva i obiteljskih odnosa, krivično-procesno zakonodavstvo je, bez sumnje, u značajnoj mjeri posvetilo pozornost pitanju poštivanja dječjeg mišljenja. Nažalost, **ovakva mjera je izostala u segmentu obrazovanja, ali i u drugim sferama života od značaja za opstanak i razvoj djeteta.** Također postoji zabrinutost koliko se stvarno primjenjuju odredbe kojim se utvrđuje pravo na izražavanje mišljenja djeteta. Naime iako je propisano da **ustanove socijalne zaštite moraju biti uključene u postupke u kojima se raspravlja o pravima djece, često u praksi se ove zakonske odredbe ne implemenitiraju na efikasan način.** Uzroci su evidentni kako na strani organa koji vode postupak i propuste da obavijeste nadležne ustanove socijalne zaštite, tako i na samim ustanovama, koje zbog nedostatka ljudskih resursa i veoma široko zakonom utvrđenog mandata nisu u mogućnosti da odgovore svim svojim nadležnostima.

Ombudsmeni BiH su mišljenja da je potrebno poduzeti mjere u cilju eliminiranja stereotipa da djecu ne treba pitati za mišljenje u svim sferama djetetovog života, a posebno u oblasti obrazovanja koje po definiciji ima i odgojnu dimenziju. To bi za rezultat imalo odrastanje djece u odrasle osobe sa sviješću da moraju snositi odgovornost za vlastite odluke. Mjere treba realizirati podizanjem svijesti u javnosti, medijima, školama, organima i tijelima vlasti s ciljem promoviranja principa uvažavanja dječjeg mišljenja u svim slučajevima kada se odlučuje o njihovim pravima. **Treba poduzeti mjere da se osigura stvarna primjena odredbi zakona koji zahtijevaju uključivanje ustanova socijalne zaštite u sve postupke u kojima se kao stranke pojavljuju djeca kako bi se uz stručnu podršku osiguralo da dijete iznese svoje mišljenje i shvati značaj tog čina.**

III Reguliranje zabrane prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije

3.1. Krivično zakonodavstvo u BiH

Zabrana prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije je regulirana tako da su navedene radnje u krivičnom zakonodavstvu BiH⁵ definirane kao krivična djela, te su samim tim zabranjene. Tako Krivični zakon BiH sankcionira krivična djela: zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u tom odnosu, trgovinu ljudima, međunarodno vrbovanje radi prostitucije, krijumčarenje osoba, uzimanje talaca.⁶ **Jedna od osnovnih karakteristika navedenih djela je da žrtve najlakše mogu biti djeca i mladi.**

Krivični zakon FBiH, Krivični zakon RS i Krivični zakon BDBiH sankcioniraju krivična djela protiv spolne slobode i morala, a među njima spolni odnos s djetetom, bludne radnje, navođenje na prostituciju, iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije, upoznavanje djeteta s pornografijom, rodoskrnuće.

⁵ S obzirom na kompleksnost strukture vlasti BiH, a samim tim i zakonodavnog uređenja u cilju izbjegavanja navođenja svih krivičnih zakona (Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Federacije BiH, Krivični zakon Republike Srpske i Krivični zakon Brčko Distrikt BiH) za potrebe ovog izvješća koristi se krivično zakonodavstvo u BiH koje uključuje sve prethodno navedene zakona

⁶ Član 185, 186, 187, 189, 191 Krivičnog zakona BiH.

Krivično zakonodavstvo u BiH definira kao krivična djela i otmicu, oduzimanje djeteta i maloljetnika, kao i djelo osobe koja podmetanjem, zamjenom ili na drugi način promijeni obiteljsko stanje djeteta.

Osnovna karakteristika krivičnog zakonodavstva u BiH je da nije osigurano uvođenje definicija svih zabranjenih radnji utvrđenih u Protokolu, što praktičarima stvara u primjeni određene dileme i istovremeno podiže pitanje primjene člana 3 Protokola kojim su date sporne definicije zbog čega su ove radnje u praksi u BiH teško prepoznatljive, a samim tim se rijetko od strane nadležnih organa i procesuiraju.

3.2. Obiteljsko zakonodavstvo u BiH

Obiteljsko zakonodavstvo u BiH nalaže **da roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima,⁷ među kojima su svi oblici seksualnog zlostavljanja, kao i da će se roditelju koji seksualno iskorištava dijete oduzeti roditeljsko pravo.**

U BiH je dugo godina fokus međunarodnih organizacija, ali i institucija vlasti bio na zaštiti djece od seksualne eksploatacije, posebno ako se ona odvija u okviru krivičnog djela trgovine ljudima. Nažalost, **izostala je aktivnija uloga na prepoznavanju drugih oblika radnji zabranjenih Protokolom i ne razvijanje svijesti o njihovoj opasnosti po razvoj djeteta,** što je posebno karakteristično za obrazovne ustanove, ustanove socijalne zaštite i institucije za sprovođenje zakona. Ovo ima za posljedicu izostanak s nastave i napuštanje škole, odavanje skitnji i totalnoj društvenoj marginalizaciji djece, što se često dešava i zbog nebrige roditelja.

Posebno je značajno ukazati **da u BiH društvu nije kreirana svijest o dimenziji problema dječje pornografije, te samim tim nisu poduzete efikasne mjere za sprečavanje ove po djecu društveno štetne pojave.**

U BiH je i dalje posebno **izražen problem nepostojanja direktne primjene međunarodnih standarda, iako je Ustavom BiH ovo utvrđeno kao obveza za sve institucije, posebno ako nacionalno zakonodavstvo nije usklađeno s međunarodnim standardima.** U BiH se u kreiranju određenih mjera još uvijek pristupa parcijalno i bez sustavnog pristupa, tako **da se određene negativne pojave promatraju izolirano u odnosu na druge čime se stvara prostor da neki problemi ne budu sveobuhvatno riješeni.** Upravo pitanja obuhvaćena Protokolom su jedan od primjera takve prakse, jer i pored niza strateških dokumenata (Nacionalni akcioni plan za suzbijanje trgovine ljudima, Akcioni plan za djecu, i sl) djeca se sve češće pojavljuju kao žrtve radnji zabranjenih Protokolom.

Posebna zabrinutost vezana za zakonodavstvo u oblasti sprečavanja zabranjenih radnji utvrđenih Protokolom je vezana za neosiguranje implementacije člana 7 Protokola, a posebno u dijelu koji se odnosi na poduzimanje mjera kojima će se **osigurati pljenidba i konfiskacija financijske dobiti nastale izvršenjem tih krivičnih djela, te poduzeti mjere s ciljem zatvaranja, na privremenoj ili konačnoj osnovi, objekata korištenih za izvršenje tih djela.**

Preporuka

• **Nadležne vlasti treba da poduzmu sve aktivnosti na eliminiranju nedostataka u sustavu suzbijanja trgovine ljudima, a koji su prepoznati u izvješćima različitih institucija.**

• Nužno je **poduzeti mjere na efikasnom suzbijanju ostalih radnji koje su zabranjene Protokolom, te pojačati napore na utvrđivanju odgovornosti za zanemarivanje i zlouporabu djece.**

• U ovom postupku **najbolji interes djeteta treba da bude osnovna vodilja postupanja,** a to znači da djecu prvenstveno treba ukloniti s ulice i vratiti u školu, uz osiguranje adekvatnog smještaja i brige.

IV Sustav zaštite i prevencija

U BiH je **prisutan niz problema vezanih za sustav zaštite djece i prevenciju od seksualne eksploatacije, iskorištavanja djece u pornografiji i prostituciji i drugih sličnih radnji.** Iako su u proteklim

⁷ Član 97 Obiteljskog zakona, Sl. glasnik RS, broj: 54/02, 41/08.

godinama učinjeni određeni napori na zaštiti žrtava trgovine ljudima⁸ i taj proces je bio okarakteriran s nizom slabosti, tako da se osigurala prvenstveno zaštita stranih državljana, a tek onda državljanke BiH.

Uočeni problemi u sustavu zaštite djece od prodaje i iskorištavanja u pornografiji i prostituciji:

– ***Nepostojanje sveobuhvatne strategije*** za sprečavanje trgovine djecom i iskorištavanja djece u pornografiji i prostituciji, te ***nizak nivo svijesti među građanima***, a posebno među djecom o problemu trgovine djecom i njihovom iskorištavanju u pornografiji i prostituciji;

– ***Nedovoljno razvijen nacionalni sustav zaštite djece*** od trgovine i iskorištavanja djece u pornografiji i prostituciji, te ***neuspostavljen informacijski sustav za prikupljanje podataka*** o trgovini djecom i iskorištavanju djece u pornografiji i prostituciji;

– ***Nedovoljna zastupljenost teme trgovine djecom iskorištavanja*** djece u pornografiji i prostituciji ***u redovnom školskom programu osnovnih i srednjih škola***;

– ***Nedovoljna zastupljenost sustavnih i dugoročnih programa prevencije za djecu posebno ugroženih grupa*** (djeca sa smetnjama u razvoju, djeca s invaliditetom, djeca bez roditeljskog staranja, djeca pripadnici nacionalnih manjina, djeca ilegalni migranti, djeca koja žive i rade na ulici, djeca bez reguliranog pravnog subjektiviteta);

– ***Nedovoljno definirane procedure za identifikaciju djece žrtava i*** proaktivnih pristupa za pronalaženje potencijalnih žrtava, te ***nepostojanje skloništa i alternativnih rješenja za smještaj djece žrtava, osim za žrtve trgovine***;

– ***Nepostojanje specijaliziranih programa zaštite i reintegracije*** namijenjenih djeci žrtvama i ***nepostojanje procedura za dugoročno praćenje oporavka*** i resocijalizacije djece žrtava;

– ***Nepostojanje programa podrške i osnaživanja obitelji djece žrtava.***

Sve navedene slabosti sustava u zaštiti žrtava su zasnovane na nedostacima u zakonodavstvu u oblasti zdravstvene, socijalne i obrazovne sfere, ali i u nedostatku procedura, te međusobnoj nekoordiniranosti i nedovoljnoj suradnji organa nadležnih za postupanje.

4.1. Podizanje svijesti o Konvenciji i njenim Protokolima

Ombudsman za ljudska prava Bosne i Hercegovine je u sklopu projekta „Jačanje kapaciteta Odjela za praćenje prava djece“⁹ tijekom 2009. godine posebnu pozornost posvetio senzibiliranju djece za problematiku narušavanja dječjih prava i promociju institucije Ombudsmana kao mehanizma djelovanja u cilju ostvarivanja dječjih i ljudskih prava. Paralelno s procesom edukacije i senzibilizacije djece realizirano je i istraživanje o tome koliko su djeca informirana o UN Konvenciji o pravima djeteta, dječjoj percepciji najčešćih oblika narušavanja dječjih prava i prijedlozima za unapređenje situacije, kao i iskustvima obraćanja institucijama za pomoć u slučajevima narušavanja ovih prava.

Ovo istraživanje je između ostalog pokazalo da:

▪ ***Nešto manje od dvije trećine anketirane djece je čulo za UN Konvenciju o pravima djeteta i njene Protokole, što je poražavajući podatak ako se uzme u obzir činjenica da se 2009 godine obilježila 20. godišnjica od donošenja ovog međunarodnog dokumenta i da je BiH ratificirala ovaj dokument.***

▪ ***Jedna četvrtina djece koja imaju osnovne informacije o ovom dokumentu je u medijima (TV i pisani mediji) saznala za Konvenciju i Protokole, jedna petina u školi na časovima razredne zajednice, u okviru predmeta demokracija i ljudska prava ili na debatama koje se organiziraju na temu demokracije i***

⁸ Ratificirana UN Konvencija o transnacionalno organiziranom kriminalu i protokol o sprečavanju, zaustavljanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, Sl.glasnik BiH-Međunarodni ugovori 3/02

⁹ Projekat se realizuje u suradnji sa partnerskim organizacijom Save the Children Norway, Regionalna kancelarija za jugoistočnu Europu u Sarajevu www.scn-see.ba

ljudskih prava, a jedna desetina anketirane djece u svakodnevnom razgovoru s članovima obitelji i vršnjacima ili na sastancima Savjeta učenika škole.

▪ **Djeca izražavaju potrebu i spremnost za izučavanjem sadržaja Konvencije i Protokola u okviru redovnog i vannastavnog procesa u školama.** Također smatraju da bi suradnja sa zemljama u okruženju i inostranstvu olakšala razumijevanje koncepta ljudskih i dječjih prava i omogućila usvajanje dobrih primjera i pozitivne prakse.

▪ Na pitanje „*Po tvom mišljenju koja se dječja prava najviše krše*“ jedna trećina ispitanika/ca nije dala odgovor. **Druge dvije trećine su ocijenile da se pravo djeteta na izražavanje mišljenja u temama koje ga se tiču, kao i pravo na zaštitu od zlostavljanja i nasilja i pravo na slobodu djeteta (shvaćeno u najširem smislu značenja ove riječi) najviše narušavaju u sredini u kojoj žive.** Analiza statističke značajnosti razlika je pokazala da se osnovnoškolska i srednjoškolska populacija ispitanika/ca razlikuju u percepcijama najčešćih oblika kršenja dječjih prava i da se starija djeca više žale na narušavanje prava na izražavanje mišljenja i pravo na slobodu djeteta, najšire shvaćeno. Osnovnoškolska populacija u većem stupnju izražava zabrinutost za zaštitu djece od nasilja kojem su izložena u komunikaciji s vršnjacima i odraslim osobama.

V - Međunarodna suradnja

Međunarodna suradnja BiH s drugim državama vezano za implementaciju odredbi Protokola nije razvijena na način kako je to definirano članom 9 Protokola. To se posebno odnosi na suradnju u cilju razvijanja mehanizama zaštite žrtava, kao i procesuiranja počinitelja krivičnih djela, koji ako imaju dvojno državljanstvo i to BiH i jedne od susjednih država mogu pobjeći u tu državu, bez bojazni da će biti procesuirani.

VI – Zaključak

U BiH postoje određeni pomaci na realizaciji Protokola, ali su oni više vezani isključivo za krivično djelo trgovine ljudima a što je rezultat višegodišnjih aktivnosti na osiguranju primjene UN Konvencije o transnacionalnom organiziranom kriminalu i njenim Protokolima. Dakle, u značajnijoj mjeri je izostala primjena Protokola uz Konvenciju o pravu djeteta, što je rezultiralo da zabranjene radnje utvrđene ovim Protokolom nisu adekvatno zakonski uređene u BiH čemu se mora dati prioritet, zbog stanja na terenu i sve većeg broja slučajeva eksploatacije djece putem dječje pornografije i sl.

BiH treba nastaviti aktivnosti na poboljšanju zaštite žrtava, ali i prevenciji kroz širenje informacija o pravima djeteta utvrđenih Konvencijom i njenim protokolima. Posebno trebaju biti poduzete mjere na otklanjanju slabosti sustava koje rezultiraju neujednačenim pravima u oblasti zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite.

Sarajevo, prosinac 2009.

Ombudsmani BiH:
Jasminka Džumhur, v.r.
Nives Jukić, v.r.
Ljubomir Sandić, v.r.